

Vad kostar inflations- och räntechocken hushållen i kronor?

Att hushållen kläms allt mer av stigande inflation och räntor är uppenbart. Syftet med den här artikeln är att beräkna prislappen hushållen betalar för inflationen och räntorna. Riksbankschefen Erik Thedéen tog i en intervju med Göteborgs-Posten den 14 mars som exempel ett medianhushåll i Göteborg med en inkomst på 52 000 kronor i månaden och som har ett bolån på 2,9 miljoner kronor. De drabbades av 1 600 kronor mer i månaden på grund av räntehöjningar 2022, men inflationen gröpte ur hushållets köpkraft på 4 100 kronor. Hur ser siffrorna ut för hela hushållssektorn?

För att ta reda på hur mycket den stigande inflationen kostat hushållen utgår vi från hushållens inkomster och utgifter. Skillnaden mellan inkomster och utgifter, dvs. det finansiella sparandet, redovisas i SCB:s sektorräkenskaper i löpande priser. Det finansiella sparandet innehåller alltså både en pris- och en volymkomponent. Priskomponenten ligger till grund för beräkningen av hushållens prislapp för inflationen (se faktaruta). Tanken är att kostnaden/prislappen för inflationen blir stor för hushållen om prisutvecklingen för utgifterna är större än för inkomsterna. Detta är fallet 2022 då inflationen, mätt som hushållskonsumtionens prisdeflator, ökat mer än motsvarande prisdeflator för hushållens inkomster. Hushållen har sett sina reallöner minska kraftigt. Vi visar att hushållens kostnad för inflationen är den del av årsförändringen av finansiellt sparande som är hänförlig till prisdeflatorerna. Denna del är konstant och har ett negativt tecken. I tabell 1 visas dessa samband detaljerat under fyra fiktiva scenarier.

En individ startar i balans mellan inkomst och utgift i period T (1 000 kr och finansiellt sparande 0). I period T+1 ökar inkomsten med 3 procent samtidigt som priserna på individens konsumtionskorg ökar med 10 procent. Individen drabbas alltså av en kostnad för inflationen i T+1. De fyra olika scenarierna i period T+1 visar olika sätt som individen kan förhålla sig till kostnaden. I scenario 1 köper individen lika många varor som i T. Minskningen av finansiellt sparande beror helt på prisutvecklingen. I scenario 2 köper individen så många varor som inkomsten räcker till. Antalet köpta varor minskar med 6,4 procent. Det oförändrade sparandet beror på att individen kompenserar för den konstanta minskningen om 70 hänförlig till prisutvecklingen genom att öka det volymmässiga sparandet lika mycket. I scenario 3 vill individen få kvar pengar efter sina inköp och drar ner på utgifterna med 10 procent (ökar det volymmässiga sparandet med 110). I scenario 4 köper individen fler varor trots den kraftiga prisökningen. Det visar sig i form av en rejäl minskning av det finansiella sparandet (140) som beror på en lika stor minskning i det volymmässiga sparandet som det som härrör från prisutvecklingen.

Trots att individens köpbeteende och därmed sparandefall är olika i de fyra scenarierna, är sparandeminskningen hänförlig till prisutvecklingen densamma, nämligen 70. Detta bör tolkas som att hushållen i stort är pristagare och inte kan påverka prisdeflatorerna. Individen påverkar hur många varor den vill köpa (inom rimliga budgetgränser). De olika volymbetingade sparandeförändringarna (0 i scenario 1; 70 i scenario 2; 110 i scenario 3; -70 i scenario 4) speglar individens skilda köpbeslut efter inflationschocken.

Tabell 1. En individs inkomster, utgifter och sparande i två perioder under fyra scenarier

			SCENARIO 1				SCENARIO 2	
		T	T+1	Förändring		T+1	Förändring	
	Inkomst	1000	1030	3%		1030	3%	
	Utgift	1000	1100	10%		1030	3%	
	Finansiellt Sparande	0	-70	-70		0	0	
	varav inflation			-70			-70	
	varav volym			0			70	
Pris	Bröd	25	27,5	10%		27,5	10%	
Pris	Ägg	30	33	10%		33	10%	
Pris	Mjölk	20	22	10%		22	10%	
Volym	Bröd	14	14	0%		13,1	-6,4%	
Volym	Ägg	13	13	0%		12,2	-6,4%	
Volym	Mjölk	13	13	0%		12,2	-6,4%	
Pris*volym	Bröd	350	385	10%		360,5	3%	
Pris*volym	Ägg	390	429	10%		401,7	3%	
Pris*volym	Mjölk	260	286	10%		267,8	3%	
Summs utgift		1 000	1 100	10%		1 030	3%	
		T	SCENARIO 3				SCENARIO 4	
		T	T+1	Förändring		T+1	Förändring	
	Inkomst	1 000	1 030	3%		1030	3%	
	Utgift	1 000	990	-1%		1170	17%	
	Finansiellt Sparande	0	40	40		-140	-140	
	varav inflation			-70			-70	
	varav volym			110			-70	
Pris	Bröd	25	27,5	10%		27,5	10%	
Pris	Ägg	30	33	10%		33	10%	
Pris	Mjölk	20	22	10%		22	10%	
Volym	Bröd	14	12,6	-10%		14,9	6,4%	
Volym	Ägg	13	11,7	-10%		13,8	6,4%	
Volym	Mjölk	13	11,7	-10%		13,8	6,4%	
Pris*volym	Bröd	350	347	-1%		409,5	17%	
Pris*volym	Ägg	390	386	-1%		456,3	17%	
Pris*volym	Mjölk	260	257	-1%		304,2	17%	
Summs utgift		1 000	990	-1%		1 170	17%	

Vi kan nu beräkna det faktiska priset som hushållen som sektor betalar för inflationen 2022. Inkomstdeflatorn skattas till 3,0 procent (löner ökar 2,7 procent enligt SCB:s konjunkturlönestatistik, pensionerna 3,0 procent enligt följsamhetsindexering som styr inkomst- och tilläggs pensionen samt att en del transfereringar räknas upp med inflationen) och konsumtionsdeflatorn är 7,2 procent. Det ger en minskning av det inflationsbetingade finansiella sparandet på 92 miljarder kronor för helåret 2022 (tabell 2). Kvartalstrenden är växande vilket beror på en växande skillnad mellan inkomst- och konsumtionsdeflator.

Tabell 2. Hushållens förändring i finansiellt sparande uppdelat på inflation och volym 2022 (MSEK)

	2022K1	2022K2	2022K3	2022K4	2022
Förändring Finansiellt Sparande	-15 178	-34 644	-24 099	-3 923	-77 844
varav inflation	-7 549	-14 972	-31 260	-38 197	-91 978
varav volym	-7 629	-19 672	7 161	34 274	14 134

Källa. SCB och egna beräkningar

Anm. Om inkomstdeflatorn (som skattats) sätts 0,1 procentenhet högre blir inflationsdelen 2,7 mdkr högre (-92,0 mdkr => 89,3 mdkr) för helåret

Prislappen hushållen betalar för de stigande räntorna är mer rättfram att ta reda på än inflationen. I SCB:s sektorräkenskaper publiceras sektorernas räntekostnader i bruttotermer (alltså före skatteavdrag). Tabell 3 visar att räntekostnaderna ökade med 23 mdkr kr före skatteavdrag och 19 mdkr kr efter skatteavdrag helåret 2022. För att göra siffrorna jämförbara med kostnaden för inflationen måste de delas upp i en pris- och en volymeffekt. Volymeffekten härrör från nya lån 2022 och skattas till 3 miljarder kronor. Det betyder att den prisbetingade räntekostnadsökningen 2022 är ca 16 miljarder kronor (samma lånestock 2021-22 multiplicerad med ränteökningen).

Tabell 3. Hushållens förändring av räntekostnader före och efter skatteavdrag 2022 (MSEK)

	2022K1	2022K2	2022K3	2022K4	2022
Ränteförändring före skatteavdrag	504	1 989	6 582	13 911	22 986
Ränteförändring efter skatteavdrag	409	1 547	5 283	11 768	19 007

Källa. SCB och egna beräkningar

Noterbart från tabell 2 är att volymdelen av förändringen i finansiellt sparande ökade relativt kraftigt 2022K4 (34,3 mdkr) vilket sammanfaller med att den reala konsumtionen minskar jämfört med 2021K4. I termer av de fyra scenarierna i tabell 1 har hushållen rört sig från det slösaktiga scenario 4 under första halvåret 2022 (stigande inflation och ökad real konsumtion) till scenario 1 2022K3 (stigande inflation och oförändrad real konsumtion) till scenario 2 2022K4 (stigande inflation och sjunkande real konsumtion). Hushållens ändrade spar- och konsumtionsbeteende under 2022 beror sannolikt mycket på att inflationstakten både var lägre under första halvåret och då av många ansågs som tillfälligt hög. Under andra halvåret ändrades bilden och hushållens beteende. I takt med att prislappen för inflationen ökar så krävs det en större sparandeminskning för att finansiera de högre

konsumtpriserna (oförändrad volym) och därutöver öka antalet köpta produkter (scenario 4). Detta var hushållen inte beredda eller förmögna att göra 2022K4.

Sammanfattning och slutsatser

Under 2022 har både hushållens räntekostnader och den allmänna inflationen stigit markant. I artikeln beräknas detta ha kostat hushållen 108 miljarder kronor, varav 92 miljarder hänförs till den stigande inflationen och 16 miljarder till de högre räntorna (efter skatteavdrag och rensat för nya lån 2022). I den makroekonomiska rapporteringen framförs inte sällan sambandet mellan stigande räntor och dämpad hushållskonsumtion. Samhällsekonomiska samband är i regel mycket mer komplexa än så. Ett syfte med den här artikeln är peka på möjligheten att den kraftigt stigande inflationen i sig leder till dämpad hushållskonsumtion. För trots allt konsumerar alla hushåll samtidigt som bara cirka hälften av hushållen har lån.

FAKTARUTA

Finansiellt Sparande (FS) = Inkomster (Y) – Utgifter (C)

Årlig förändring ($t+1 - t$) uttrycks med d

$d \text{ FS (nom)} = d \text{ FS (pris)} + d \text{ FS (volym)}$

$d \text{ FS (pris)} = d Y (\text{pris}) - d C (\text{pris}) = \text{hushållens prislapp för inflationen}$

$d Y (\text{pris}) = Y (t) * \text{inkomstdeflator } (t+1) - Y (t)$

$d C (\text{pris}) = C (t) * \text{utgiftsdeflator } (t+1) - C (t)$

$d \text{ FS (volym)}$ beräknas residualt som $d \text{ FS (nom)} - d \text{ FS (pris)}$